

ORIGINEA NATURII UMANE, FUNDAMENT
PENTRU LIBERTATE RELIGIOASĂ.
JAMES HENRY RUSHBROOKE ȘI LUPTA
PENTRU LIBERTATE RELIGIOASĂ
A BAPTIȘTILOR DIN ROMÂNIA

Lect. univ. dr. Teodor-Ioan COLDA

*Prodecan, Institutul Teologic Baptist, București, Romania
teocolda@yahoo.com*

Abstract: The origin of human nature, the foundation for religious freedom. James Henry Rushbrooke and the struggle for religious freedom of Romanian Baptists.

In this paper, „The Origin of Human Nature, Foundation for Religious Freedom. James Henry Rushbrooke and the Struggle for Religious Freedom of Romanian Baptists,” the author brings forth the personality and endeavors of the British Baptist minister James Henry Rushbrooke, who, from his leadership roles in the Baptist World Alliance during the interwar period, became the most loyal and fervent advocate for the Romanian Baptist in their struggles to obtain religious freedom. The foundation for Rushbrooke’s tireless work rests on the principle of freedom of conscience, which is capital for Baptist believers, who are convinced that the origin of human nature is the basis for human rights and implicitly for the freedom of conscience of each and every individual.

Keywords: *religious freedom, Baptists, James Henry Rushbrooke, interwar Romania, persecution, Baptist World Alliance.*

Bapțiștii au susținut mereu importanța libertății de conștiință ca un drept uman fundamental. După cum remarcă și S. Bădrăgan, „acest principiu este conectat direct sau indirect la mai multe doctrine, însă pentru bapțiști hotărâtor a fost faptul că el reiese din Cuvântul lui Dumnezeu.”¹ De aceea principiul libertății de conștiință² poate fi identificat de la începuturi în

1 Sorin Bădrăgan, *Bapțiștii. Repere istorice și identitare*, Cluj-Napoca, Risoprint, 2018, p. 194.

2 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp. 201-215.

gândirea baptiștilor englezi,³ care au fost primii baptiști, și în diferitele lor mărturisiri de credință: *A Declaration of Faith of English People Remaining at Amsterdam in Holland* (1611); *The London Confession* (1644); *The Standard Confession* (1660); *The Orthodox Creed* (1679); *The Second London Confession* (1677, 1689). Cea din urmă mărturisire menționată aici stipulează la punctul al doilea al articolului XXI: „Dumnezeu este singurul Domn al conștiinței, pe care El a lăsat-o liberă față de orice doctrine sau porunci ale oamenilor, când acestea ar în orice fel contrare Cuvântului Său sau nu ar fi conținute în el. De aceea, a crede astfel de doctrine sau a asculta astfel de porunci din îndemnul conștiinței înseamnă a trăda adevărata libertate de conștiință; și, a cere credință doar de dragul credinței,⁴ o ascultare absolută și oarbă, înseamnă a distruge libertatea conștiinței și de asemenea a rațiunii.”⁵ Paragraful este însoțit de referințe biblice multiple: Iacov 4:12; Romani 14:4; Faptele 4:19,29; 1 Corinteni 7:23; Matei 15:9; Coloseni 2:20,22,23; 1 Corinteni 3:5; 2 Corinteni 1:24.⁶ Așadar, baptiștii consideră că „nici biserica și nici statul nu au vreun drept de a persecuta pe cineva pe considerentele convingerilor sale religioase. Statul nu trebuie să facă nici o discriminare din cauza afilierii bisericești.”⁷

Liderul baptist englez Dr. James Henry Rushbrooke este parte a moștenirii baptiste engleze, fiind el însuși un adept convins al principiului libertății de conștiință și un susținător al libertății religioase. Acest aspect este evident în textele parvenite în urma discursurilor, a cuvântărilor, a rapoartelor susținute în diferite ocazii pe tema libertății religioase. În anul 1911, într-un astfel de discurs, el spunea despre baptiști ca susținători ai poziției individualismului:

3 În 1612 pastorul baptist Thomas Helwys îi scria regelui James I al Angliei: „Religia oamenilor față de Dumnezeu este între Dumnezeu și oameni. Regele nu va da socoteală pentru aceasta. Nici nu poate regele fi judecător între Dumnezeu și om. Să fie eretici, turci, evrei sau orice altceva; nu ține de puterea pământescă să-i pedepsească în cea mai mică măsură. Aceasta îi este făcut de cunoscut domnului nostru regelui de Scripturi.”

4 Sau „o credință implicită.” Richard Groves, *Thomas Helwys, A Short Declaration of the Mystery of Iniquity*, Classics of Religious Liberty, 1, Macon, Georgia, Mercer University Press, 1998, p. 53.

5 William Joseph McGlothlin, *Baptist Confessions of Faith*, Philadelphia, American Baptist Publication Society, 1911, pp. 258-259.

6 *Ibidem*.

7 Sorin Bădrăgan, *Ekklesia între dogmă și praxis. O paradigmă contemporană a doctrinei baptiste despre biserică*, București, Editura Universității din București, 2015, p. 266.

Pe tot parcursul istoriei lor au depus mărturie pentru libertatea și demnitatea persoanei umane separate. [...] Antropologia lor se rezămă pe convingeri fundamentale precum acestea: că fiecare va da socoteală de sine însuși înaintea lui Dumnezeu; că nimeni nu poate pentru sine însuși să repudieze această responsabilitate și nimeni nu poate să și-o asume pentru aproapele său; că individul ca atare este obiectul direct al lucrării răscumpărătoare a Domnului Isus și că doar prin credință persoană ajunge să fie cuprins de mântuirea lui Hristos. De sunt suprimate aceste convingeri, și acest *raison d'être* al bapțiștilor este pierdut. Ba nu, ele nu pot fi suprimate, pentru că au în natura lucrurilor o viață indestructibilă; sunt înrădăcinate în relațiile permanente ale divinului și ale umanului...⁸

Pentru Rushbrooke libertatea religioasă este un drept care decurge logic din aspectul antropologic al individualității umane – aceasta este natura lucrurilor. Credința este o experiență personală întrucât răscumpărarea este individuală. Și mai mult, omul va sta singur la judecată înaintea lui Dumnezeu. Dacă aceste aspecte sunt strâns legate de individualismul credinciosului, nimeni și nimic nu trebuie să intervină în experiența religioasă a semenului său – nu există nicio justificare pentru o astfel de intervenție.

Din nefericire o astfel de înțelegere în ce privește credința și libertatea religioasă era străină mentalului colectiv al societății românești din perioada interbelică. Excesele de naționalism și unitaritate manifestate în România acelor ani au rezultat în persecuțiile barbare la care au fost supuși credincioșii cultelor numite minoritare.⁹ În acest context cu totul nefast James Henry Rushbrooke va deveni prietenul fidel al bapțiștilor din România. El a fost întotdeauna adeptul principiului că toți trebuie să beneficieze de libertate religioasă.¹⁰

Așadar, de numele pastorului Rushbrooke se leagă lupta pentru libertate religioasă a bapțiștilor români în perioada interbelică.¹¹ Eforturile

8 *The Baptist World Alliance, Second Congress, Philadelphia, June 19-25, 1911, Record of Proceedings*, Philadelphia, Harper & Brother Company, 1911, p. 308.

9 Istorical baptist Alexa Popovici prezintă 8 perioade de persecuție suferite de credincioșii bapțiști în perioada interbelică. *Istoria bapțiștilor din România 1856-1989*, Oradea, Făclia, 2007.

10 Vezi Bernard Green, „Earnest to Make Others Free: J. H. Rushbrooke and Religious Liberty” în *Baptist Quarterly*, 36.3/July 1995, pp. 108-119.

11 Marius Silveșan & Vasile Bel, *Rolul lui James Henry Rushbrooke în obținerea libertății religioase pentru credincioșii bapțiști din România între anii 1907-1947*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2017.

sale l-au determinat să revină iar și iar în țară (în 1920, 1921, 1924, 1925, 1927, 1928, 1930, 1935, 1937, 1938, 1940).¹² S-a identificat sincer cu bap-tiștii din România, lucru făcut evident într-o scrisoare cu caracter personal, spunând: „Oamenii noștri au suferit foarte mult.”¹³ Constantin Adorian, pastorul fondator al Bisericii Baptiste „Golgota” din București și primul președinte al Uniunii Baptiste mărturisea despre J. H. Rushbrooke: „Dr. Rushbrooke nu a căutat onoarea lui, ci lățirea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ. În el am descoperit pe adevăratul luptător pentru dreptate și libertate, în el am văzut pe adevăratul frate care sărea și te ajuta la nevoie.”¹⁴ Următoarele rânduri vor evoca succint viața și slujirea pastorului Rushbrooke.¹⁵

Viața și activitatea lui James Henry Rushbrooke

J. H. Rushbrooke, primul din cei 7 copii ai familiei lui James și Sarah Rushbrooke, s-a născut la 29 iulie 1870 în Anglia victoriană, într-o familie de condiție medie din Bethnal Green. Profesorii au văzut încă din școala primară în tânărul Henry calități deosebite, oferindu-i educație suplimentară în domeniul limbilor clasice, în speranța că va reuși să studieze la universitate. Din cauza condițiilor financiare în care se găsea familia, a fost trimis să muncească la Londra, unde a reușit să avanseze ca funcționar în domeniul ingineriei civile. La numai o săptămână după sosirea la Londra, în toamna anului 1885, este dus de o mătușă la biserica baptistă din Westbourne Park, păstorită de Dr. John Clifford, un lider baptist remarcabil. Acesta îl integrează pe tânărul Henry în grupul de școală duminicală pentru bărbați. Doi ani mai târziu, datorită accentului evanghelistic al predicării lui Clifford, Henry are experiența convertirii și își mărturisește credința în apa botezului. Dovedește talent oratoricesc, fiind pregătit într-o școală

12 Unele surse indică un număr de cel puțin 13 vizite ale lui Rushbrooke în România. Vezi Iemima Daniela Ploscariu, „Pieties of the Nation: Romanian Neo-Protestants in the Interwar Struggle for Religious and National Identity,” MA thesis, Budapest, Hungary, Central European University, 2015, p. 23.

13 Din arhivele istorice ale Regent's Park College, University of Oxford, RUS 7/81, *Personal Letter to the Very Rev. W. Moore Ede DD.; The Deanery, Worcester*, p. 2.

14 Constantin Adorian, „Un mare luptător pentru libertatea religioasă: J. H. Rushbrooke”, în *Îndrumătorul creștin*, Anul II, Nr. 14 / 15 iulie 1947, pp. 4-5.

15 Datele biografice sunt preluate din volumul lui Ernest A. Payne, *James Henry Rushbrooke: A Baptist Greatheart*, London, The Carey Kingsgate Press, 1954.

de predicare organizată de Clifford, și trimis să predice în diferite capele de misiune din Londra. Se căsătorește în anul 1891, la vârsta de 21 de ani, dar un an mai târziu își pierde și soția și copilășul nou-născut.

După această tragedie viața lui Rushbrooke primește o nouă turnură. După lungi și intime discuții cu Dr. Clifford ia decizia de a se implica în slujire. Va studia la Midland Baptist College, Nottingham, încheind studiile în 1894. Era cel mai bun predicator al colegiului, vorbind liber, plin de umor și aplicativ. În anii de studenție a slujit în Queensbury Street Church, Old Basford, Nottingham, timp în care au avut loc mai mult de 40 de botezuri. În 1898 obține diploma de licență la Londra, iar apoi primește o bursă de studii în Germania. Aici o va întâlni pe viitoarea soție, Fräulein Dorothea Gertrud Weber, iar în 1901 când revine în Anglia este deja logodit în vederea căsătoriei. În același an obține titlul de master de la London University, iar începutul anului 1902 îl găsește păstorind la St. Mary's Gate Baptist Church, Derby (o biserică istorică, înființată în 1791). În vara anului 1902 se căsătorește cu Dorothea în Berlin.

Începând cu anul 1907 va fi păstor la Archway Road Baptist Church pentru aproape 4 ani, iar apoi este implicat în formarea unei biserici în suburbia Hampstead Garden, unde va păstori timp de 10 ani. Până la acest moment Rushbrooke a câștigat o bună reputație la nivelul conducerii Uniunii Baptiste, fiind mereu aproape de liderii ei.

În anul 1905 se formează Alianța Baptistă Mondială (ABM), iar Dr. Clifford a devenit primul ei președinte. Rushbrooke a participat în calitate de vorbitor și la Congresul Baptist Mondial din Northampton în același an, și la Congresul Baptist European de la Berlin din 1908. La Congresul de la Berlin va intra în contact cu bapțiștii din România prin pastorul Constantin Adorian, delegatul bisericii baptiste germane din București.

Relația lui James Henry Rushbrooke cu bapțiștii din România

În anii premergători ai Primului Război Mondial, dar și în timpul războiului, Rushbrooke a fost preocupat de promovarea păcii. De aceea în contextul în care Europa era deja divizată în două tabere ostile încă din 1909, liderii religioși din Germania și Anglia iau inițiativa organizării unui Consiliu asociat al bisericilor din imperiile britanic și german pentru promovarea relațiilor de prietenie. Din partea baptistă, Rushbrooke a fost numit membru în comitetul executiv. Ulterior s-a conturat proiectul înființării Alianței

Mondiale pentru Promovarea Prieteniei Internaționale prin Intermediul Bisericii.¹⁶ Această alianță a avut un rol important în anii de după Primul război mondial în restabilirea relațiilor dintre biserici în Europa. Ca reprezentant al părții baptiste în structurile alianței, Rushbrooke va demasca atitudinea duplicitară a delegaților români ortodocși, care doreau să pară ecumenici în dialogurile și conferințele internaționale, dar acasă erau implicați activ în persecutarea credincioșilor bapțiști. La 23 mai 1924, într-o scrisoare de 3 pagini adresată lui Dr. Moore Ede, cu caracter personal și secret, Rushbrooke va demasca într-adevăr atitudinea duplicitară a funcționarilor Ionescu, descris ca fiind „cel mai înverșunat dușman pe care oamenii noștri îl au în România,” și Ispir, „slugarnicul apărător al politicii departamentului său,” din Ministerului Cultelor din România, care cultivau o situație de confuzie la nivelul conducerii alianței în privința persecuțiilor suferite de bapțiștii din România. Totodată Rushbrooke era profund nemulțumit datorită faptului că bapțiștii din România „au fost cu totul ignorați” când la București s-a format comitetul român al alianței cu reprezentanți ai bisericilor. În acest context Rushbrooke își manifestă indignarea profundă pe care o trăia în raport cu această situație parcă fără ieșire, fiind hotărât să aducă aceasta problemă în atenția comitetului britanic al alianței.¹⁷

După război liderii ABM erau nerăbdători să restabilească legăturile cu bapțiștii din fostele țări beligerante, dar mai ales cu bapțiștii din teritoriile aflate mai înainte sub stăpânirea împăratului austriac sau a țarului rus. În anul 1920 Charles A. Brooks și Rushbrooke sunt delegați de conducerea ABM să pornească într-o călătorie de recunoaștere pe continent în vederea stabilirii de relații cu bapțiștii din țările nou formate după Tratatul de Pace de la Versailles. Dr. J. H. Shakespeare, lider în Uniunea Baptistă din Marea Britanie, obține pentru cei doi delegați o scrisoare de la primul ministru Lloyd George, care trebuia să le servească în cazul în care vor întâmpina dificultăți din partea autorităților. În circuit a fost inclusă și România.

Rushbrooke se reîntâlnește cu Constantin Adorian la Londra cu ocazia unei conferințe ABM (19 iulie 1920), în cadrul căreia îi este oferită poziția de împuternicit („commissioner”) pentru Europa. Va ocupa mai apoi diferite funcții până în anul 1939 când devine președintele ABM. Ca

16 A nu se confunda cu ABM.

17 Din arhivele istorice ale Regent's Park College, University of Oxford, RUS 7/81, *Personal Letter to the Very Rev. W. Moore Ede*, p. 2.

împuternicit a fost preocupat mai ales de ajutorarea caritabilă a baptiștilor de pe continent. În raportul prezentat la cel de-Al Treilea Congres al ABM ținut la Stockholm în 1923 a menționat faptul că a fost direcționată suma de 1,5 milioane de dolari pentru a întâmpina diferitele nevoi ale baptiștilor de pe continent. Baptiștii din România au beneficiat și ei de acest fond. În cadrul aceluiași congres a prezentat modul defectuos în care guvernul României înțelegea libertatea religioasă, iar C. Adorian, în calitate de președinte al Uniunii Baptiste, a prezentat în detaliu persecuțiile la care erau supuși baptiștii.¹⁸

Activitatea lui James Henry Rushbrooke în România interbelică

În anii 20 mare parte din activitatea lui Rushbrooke a fost legată de situația baptiștilor din România, care erau sever persecutați de autorități, mai ales în teritoriile nou dobândite ale țării (Transilvania, Bucovina și Basarabia). Prima vizită oficială o face în aprilie 1921, însoțit de Dr. T. R. Glover, care tocmai fusese ales Orator Public al Universității Cambridge. Cei doi au primit audiență la primul ministru Tache Ionescu. În ciuda intervențiilor autoritățile române nu erau dispuse să acorde libertate religioasă baptiștilor, deși România, ca semnatară a Tratatului de la Versailles, se angajase să acorde libertate deplină minorităților în aspecte ce țin de limbă, educație și religie. Rushbrooke avertiza că dacă România nu își va respecta angajamentul va fi înaintat un protest la Liga Națiunilor.

Rushbrooke, a constatat că persecuția religioasă putea fi întâlnită într-un număr restrâns de țări din Europa, dar România oferea cel mai negativ exemplu.¹⁹ A înțeles că prigoana baptiștilor în România era proiectul Bisericii Ortodoxe. Într-un discurs despre problema libertății religioase în Europa de Est, referindu-se la România el spunea că:

Biserica Ortodoxă, a îndemnat și a susținut, din când în când prin propriile fețe bisericești... o politică de persecuție. Marea majoritate a politicienilor laici s-au opus în mod deschis, dar influența bisericii a fost mult prea puternică. O serie lungă de edicte represive marchează tratamentul la care au fost supuși baptiștii; biciuirile,

18 Aurel Mateescu, *Persecution in Romanian Baptist Life*, Oradea, Emanuel University Press, 2007, pp. 54-55

19 Ian M. Randall, *Religious Liberty in Continental Europe: Campaigning by British Baptists, 1840s to 1930s*, Whitley Publications, Oxford, Regent's Park College, 2012, p. 24.

amenzile, confiscarea clădirilor sunt caracteristicile acestei drame. [...] Drama României este într-adevăr tragică. Tratatul aplicat bapțiștilor nu este altceva decât o ilustrare a intoleranței, care este blestemul și slăbiciunea țării, în ciuda eforturilor conducătorilor săi mai nobili de a o împiedica.²⁰

Constantin Adorian considera că „nicio țară de pe glob nu i-a dat atât de lucru și nu l-a necăjit atât de mult ca cele petrecute la noi. Dibăcia cu care trata fiecare caz, felul cum discuta cu miniștrii, a dovedit talentul unui mare diplomat. Prezența lui impunea respect, cu toate că nu se putea vedea în el nici urmă de mândrie niciodată nu s-a referit la calitatea pe care o deținea, ci atrăgea atențiunea mereu guvernului nostru asupra garantării libertății tuturor cultelor. El nu a jignit niciodată, căuta să arate că o țară modernă ca România, nu-i stă bine să dovedească contrariul. Când i se spunea că în țara românească este deplină libertate religioasă, el răspundea cu un zâmbet pe buze, fără cea mai mică răutate: „Mă căznesc să cred acest lucru.”²¹

În anii '30 tensiunile dintre Anglia și Germania escaladează continuu. De aceea Rushbrooke a considerat că este important ca Al Cincilea Congres al ABM să aibă loc în Berlin (în 1934). Odată cu izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial în 1939 activitatea lui Rushbrooke pentru ABM a devenit foarte limitată. Acest lucru a afectat grav situația bapțiștilor din România. De aceea Constantin Adorian spunea: „Al Doilea Război Mondial ne-a despărțit și a adus pentru noi o persecuție cum nu mai fusese. Despărțiți de omul care ar fi putut să alerge și să miște totul pentru apărarea acestei mici turme, lucru care îl știau destul de bine și alții, părăsiți am căutat să ne apărăm singuri, fără efect.”²²

În mai 1937 Rushbrooke participă împreună cu alți lideri bapțiști la încoronarea regelui George al VI-lea al Marii Britanii, în Westminster Abbey. Tot în acest an participă la o serie de conferințe regionale pe continent, ajungând din nou în România (însoțit de Dr. G Truett, președintele ABM, și Dr. W. O. Lewis). Congresul regional de la București are loc în sâmbăta din 31 iulie la Biserica Baptistă „Golgota,” continuând și duminica

20 Din arhivele istorice ale Regent's Park College, University of Oxford, RUS 7/81, *Religious Freedom in Eastern and Southeastern Europe*, p. 3.

21 Adorian, „Un mare luptător...,” pp. 4-5.

22 *Ibidem*.

din 1 august în sala VOX a Teatrului Eforie din Bulevardul Elisabeta.²³ În 1938 Rushbrooke este primit într-o audiență privată la regele Carol al II-lea. Impresia pe care regele i-a lăsat-o a fost una simpatetică, în urma asigurărilor primite că se va face tot ce e posibil pentru a-i ajuta pe credincioșii baptiști. Cel de-al șaselea congres al ABM are loc în Statele Unite, în Atlanta, Georgia, în 1939. La acest congres s-au adoptat rezoluții în privința persecuției evreilor, dar și a baptiștilor din România.

Tragedia națională survenită odată cu intrarea în vigoare a dictatului de la Viena în august 1940 a fost privită dintr-un punct de vedere interesant de Dr. J. H. Rushbrooke. El analizează situația României din poziția unuia care nu este atât de mult mișcat de inconveniente majore ale acestui act pentru țară, fiind mai degrabă interesat de beneficiile ce le-ar putea avea minoritățile religioase din nord-vestul Transilvaniei aflat sub administrație maghiară. Rememorează situațiile cu care s-a confruntat în perioada de după Primul Război Mondial și până spre sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial în calitate de președinte al Alianței Mondiale Baptiste. Vis-a-vis de situația din România spunea următoarele:

Să sperăm că indiferent de orice altceva ar putea să rezulte din transferul a unei mari secțiuni din Transilvania de la România Ungariei în lunile recente, baptiștii din teritoriul retrocedat să uite de măsurile represive impuse de guvernul generalului Antonescu și se vor putea bucura de libertatea pe care Ungaria a menținut-o mai bine de o generație²⁴

Poziția lui Rushbrooke, deși pare anti-românească, este anti-totalitară, condamnând privarea de libertate a baptiștilor în România.

Odată cu încheierea războiului și cu dobândirea libertății religioase, baptiștii din România îl informează cu privire la situația dramatică a credincioșilor din timpul anilor de cruntă prigoană. Exprimarea patetică de la începutul unei scrisori²⁵ trebuie să-l fi mișcat pe Rushbrooke:

23 Din arhiva Bisericii Creștine Baptiste „Golgota” București, *Programul Congresului Regional Baptist*, p. 3.

24 Din arhivele istorice ale Regent's Park College, University of Oxford, RUS 7/81, *Religious Freedom in Eastern and Southeastern Europe*, p. 2.

25 Scrisoarea dezvăluie detalii lugubre. Preoții ortodocși foloseau întâlnirile Gărzii de Fier pentru a face opoziție baptiștilor, care erau prezentați ca agenți ai Angliei, Statelor Unite sau Rusiei. În cele din urmă bisericile au fost închise, mii de credincioși au fost înghesuți în închisori sau lagăre. Credincioșii care făceau serviciul militar au aflat că unii

Dragă Dr. Rushbrooke,

În sfârșit avem oportunitatea de a vă scrie din nou. Mulțumim Domnului că suntem în viață și prin harul lui Dumnezeu facem ce putem pentru ajutorarea cauzei Domnului în țara noastră. În timpul celor patru ani ai infamului regim fascist al lui Antonescu, bapțiștii și alți credincioși evanghelici au trebuit să sufere o grozavă persecuție! Ar fi nevoie de mult timp și multă hârtie pentru a scrie despre tot ce s-a întâmplat.²⁶

În 1944 trece prin durerea despărțirii de soția sa, care s-a stins încet în urma unei boli. Odată cu încheierea războiului se grăbește să ajungă din nou pe continent. Aniversarea de 75 de ani îl găsește în Copenhaga. Anul următor vizitează Germania, mai exact zona aflată sub autoritate britanică.

Reia legăturile cu bapțiștii din România, care dobândiseră libertate religioasă deplină în 1944. Primește un răspuns cald, intim, emoționant printr-o scrisoare trimisă de Ioan R. Socaciu în 28 mai 1945 în numele bapțiștilor din România:

Cuvintele nu pot exprima efectul total al slujirii voastre pe parcursul ultimilor 25 de ani.

Ați fost întotdeauna fratele nostru mai mare, puternic și loial, și chiar mai mult; acum vă privim cum își privesc niște copii tatăl. Toți frații din România vă iubesc și vă respectă și se roagă lui Dumnezeu pentru dumneavoastră, ca să vă țină tare și fericit întru mulți ani de acum înainte.

Cât de dor ne este să vă vedem și să vă auzim din nou glasul! Când veți veni să ne vedeți? Vă așteptăm și așteptăm ziua când vă vom vedea în mijlocul nostru.²⁷

Rushbrooke nu va uita să adreseze o telegramă cu ocazia Congresului de la Arad din 27-28 octombrie 1945 cu următorul conținut: „Salutări frățești. Dumnezeu să vă binecuvânteze și să vă păzească libertatea.”²⁸

păstori bapțiști au fost împușcați. Mulți credincioși, bărbați și femei, au primit condamnări de până la 25 de ani. Se pare că doar în zona Cernăuțiului au fost întemnițați 12000 de credincioși.

26 Din arhivele istorice ale Regent's Park College, University of Oxford, RUS 7/81, Dr. J. H. Rushbrooke, pres. Baptist World Alliance (27/10/1944), p. 1.

27 Din arhivele istorice ale Regent's Park College, University of Oxford, RUS 7/81, Dr. J. H. Rushbrooke, pres. Baptist World Alliance (Timisoara, Roumania / May 28, 1945), p. 1.

28 *Farul Creștin*, anul XIV, No. 42-43 / Sâmbătă 3-10 Noiembrie 1945, p. 3.

Sfârșit

James Henry Rushbrooke moare în sâmbăta de 1 februarie 1947 în Bristol, în casa unde locuia împreună cu familia ficei sale.

Într-adevăr, „lupta pentru libertate religioasă în România anilor '20 rămâne oricum una din cele mai notabile cauze cu care numele lui Rushbrooke va fi întotdeauna asociat.”²⁹ Probabil că inima sa de slujitor devotat față de toți frații de credință se observă cel mai bine în propriile-i cuvinte: „Să-mi slujesc toți frații din toate țărmurile și de toate rasele, fără deosebire, a fost cel mai de seamă privilegiu al vieții mele.”³⁰

Bibliografie:

- * Adorian, Constantin, „Un mare luptător pentru libertatea religioasă: J. H. Rushbrooke,” în *Îndrumătorul creștin*, Anul II, Nr. 14 (15 iulie 1947).
- * Bădrăgan, Sorin, *Ekklesia între dogmă și praxis. O paradigmă contemporană a doctrinei baptiste despre biserică*, București, Editura Universității din București, 2015.
- * _____, *Bapțiștii. Repere istorice și identitare*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2018.
- * *** *Farul Creștin*, anul XIV, No. 42-43 / Sâmbătă 3-10 Noiembrie 1945.
- * Green, Bernard, „Earnest to Make Others Free: J. H. Rushbrooke and Religious Liberty,” în *Baptist Quarterly*, 36.3 / July 1995, pp. 108-19.
- * Groves, Richard, *Thomas Helwys, A Short Declaration of the Mystery of Iniquity*, Classics of Religious Liberty, 1, Macon, Georgia, Mercer University Press, 1998.
- * Mateescu, Aurel, *Persecution in Romanian Baptist Life*, Oradea, Emanuel University Press, 2007.
- * McGlothlin, William Joseph, *Baptist Confessions of Faith*, Philadelphia, American Baptist Publication Society, 1911.
- * Payne, Ernest A., *James Henry Rushbrooke: A Baptist Greatheart*, London, The Carey Kingsgate Press, 1954.
- * Popovici, Alexa, *Istoria bapțiștilor din România 1856-1989*, Oradea, Editura Făclia, 2007.

29 Payne, *James Henry Rushbrooke...*, p. 45.

30 *Ibidem*, p. 65.

- ✦ Randall, Ian. M., *Religious Liberty in Continental Europe: Campaigning by British Baptists, 1840s to 1930s*, Whitley Publications, Oxford, Regent's Park College, 2012.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019.
- ✦ Silveșan, Marius & Vasile Bel, *Rolul lui James Henry Rushbrooke în obținerea libertății religioase pentru credincioșii bapțiști din România între anii 1907-1947*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2017.
- ✦ *** *The Baptist World Alliance, Second Congress, Philadelphia, June 19-25, 1911, Record of Proceedings*, Philadelphia, Harper & Brother Company, 1911.
- ✦ Arhiva Bisericii Creștine Baptiste „Golgota” București, *Programul Congresului Regional Baptist*.
- ✦ Arhivele istorice ale Regent's Park College, University of Oxford, RUS 7/81.